

Samilerin (Laponların) Kimlikleri ve Kültürleri Üzerine Bir Değerlendirme

Mehmet Mustafa ERKAL | ORCID: [0000-0003-1636-2463](https://orcid.org/0000-0003-1636-2463) | E-Posta: mferkal40@gmail.com

Bağımsız Araştırmacı, Ankara, Türkiye

Öz

Avrupa kıtasının en kuzeyinde, Laponya olarak adlandırılan bölgede yaşayan Samiler, dil yönünden Ural-Altay dil grubunun Ural kolunda sınıflandırılmaktadır. Çok eski dönemlerde Laponya bölgesine çeşitli sebeplerle göç ettikleri öne sürülen Samiler, Ren geyiği yetiştiriciliği, balıkçılık gibi konularda oldukça yetenekli olarak nitelendirilmekteledir. Doğaya derinden bağlı olan geleneksel yaşam tarzları, aşırı iklimlerde hayatta kalmaları için gerekli olan ren geyiklerinin göç düzenlerini takip etmeyi içerir. Tarih boyunca avcılık, balıkçılık ve ticaretle uğraşan Samiler, buldukları coğrafyaya mesafe açısından oldukça uzak olan İstanbul'a kadar kürk ve fildişi gibi lüks mallar göndermişlerdir. Samilerle ilgili tarihi kayıtlar Romalı tarihçi Cornelius Tacitus'a kadar uzanır ve Tacitus MS 98 yılında yazdığı Germania adlı eserinde onlardan "Fenni" olarak bahsetmektedir. Samiler üzerine yapılan arkeolojik ve antropolojik araştırmalar, onların Orta Asya veya Hint kökenli olabileceklerine dair veriler sunmaktadır. İskandinav asıllı bazı araştırmacılar, yalnızca Ren geyiği yetiştiriciliğinden yola çıkarak kendilerine Asya kıtasından bir köken bulma arayışına girmişlerdir. Mari, Mordvin ve Udmurt gibi toplulukları "Fin-Ugor Türkleri" olarak nitelendiren bazı araştırmacılar, Sami topluluğunun da Altay halklarıyla, özellikle de Türklerle kültürel bağlarını vurgulanmaktadır. Dil sınıflandırmasının yanı sıra kültürel benzerlikler, bir topluluğun kimliğini ortaya çıkarmada önemli bulgular sağlamaktadır. Yaşadıkları coğrafya sebebiyle birden fazla devletin etki alanında kalan bölge çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Yoğun misyoner faaliyetleri ve kolonizasyon süreçlerinin sonucunda Samilerin bir kısmı Hıristiyanlığa geçerken bir kısmı da Seiör olarak adlandırılan geleneksel inanışlarını sürdürmüştür. Sami kültürü, yoik gibi eşsiz ses teknikleri de dahil olmak üzere geleneksel uygulamalar açısından zengindir; bu, son derece ruhani olan ve genellikle şamanist ritüellerle ilişkilendirilen bir şarkı söyleme biçimidir. Sami

şamanı, ruhani yaşamlarında merkezi bir rol oynar ve ritüeller sırasında trans hallerine girmek ve ruhani dünya ile iletişim kurmak için Runik Timpanum olarak bilinen özel bir davul kullanır. Hıristiyan misyonerlerin 17. yüzyılda Sami inançlarını ortadan kaldırma çabalarına rağmen, geleneksel dinlerinin unsurları zaman içinde Hıristiyan uygulamalarıyla harmanlanarak varlığını sürdürmüştür. Geleneksel inanışlarında görülen birçok özelliğin komşu ve ak-raba Ural topluluklarıyla köken birliği iddiasında bulunulan Altay topluluklarında da görüldüğü ifade edilmiştir. Samilerin geleneksel inanışlarında kendilerine has isimlendirmeler kullandıkları kaydedilmiştir. Hıristiyanlığa geçen grup ise doğrudan bir mezhebin inanışını almak yerine geleneksel inanışlarıyla Hıristiyanlığı birleştirerek Laestadianizm adı verilen yeni bir cemaat kurmuşlardır. Bu çalışmada Avrupa kıtasının yerli halkı olarak kabul edilen tek topluluk olan Samilerin tarihi ve kültürel yapısı, dinler tarihinin temel metotlarından olan tarihi-karşılaştırma ve fenomenoloji yöntemleriyle incelenmiştir.

Anahtar kelimeler

Dinler Tarihi, Samiler, Laponlar, İskandinavya, Ural Toplulukları.

Atıf Bilgisi

Erkal, Mehmet Mustafa. "Samilerin (Laponların) Kimlikleri ve Kùltürleri Üzerine Bir Değerlendirme". Dini Araştırmalar 67 (Aralık 2024), 1-24.

<https://doi.org/10.15745/da.1529190>

Geliş Tarihi	06.08.2024
Kabul Tarihi	19.09.2024
Yayım Tarihi	20.12.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kùrleme
Benzerlik Taraması	Yapıldı - İntihal.net
Etik Bildirim	dinarastimalar98@gmail.com
Yapay Zeka Bildirimi	Bu çalışma hazırlanırken yapay zeka araçları kullanılmamıştır.
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

An Evaluation of the Identity and Culture of the Sami's (Lapps)

Mehmet Mustafa ERKAL | ORCID: [0000-0003-1636-2463](https://orcid.org/0000-0003-1636-2463) | E-Posta: mferkal40@gmail.com

Independent Researcher, Ankara, Türkiye

Abstract

The Sami people, residing in the northernmost part of the European continent in the region known as Lapland, are linguistically classified within the Ural branch of the Ural-Altai language family. Historically, the Sami are believed to have migrated to Lapland for various reasons, and they are renowned for their expertise in reindeer herding and fishing. Their traditional lifestyle is intricately connected to nature, revolving around the migratory patterns of reindeer, which is crucial for their survival in extreme climates. Historically, the Sami engaged in hunting, fishing, and trade, exporting luxury goods such as furs and ivory to distant locations, including Istanbul.

The earliest historical references to the Sami can be traced to the Roman historian Cornelius Tacitus, who referred to them as "Fenni" in his work *Germania*, written in 98 AD. Archaeological and anthropological research suggests that the Sami may have origins in Central Asia or India. Some Scandinavian researchers have proposed an Asian origin based primarily on reindeer herding practices. Additionally, certain researchers have described groups such as the Mari, Mordvin, and Udmurt as "Finno-Ugoric Turks," highlighting the cultural connections between the Sami and the Altaic peoples, particularly the Turks.

Language classification and cultural similarities are significant in revealing the identity of a community. The Sami region, influenced by various states due to its geography, has experienced diverse pressures. Intensive missionary activities and colonization led to some Sami converting to Christianity, while others retained their traditional beliefs, known as *Seiðr*. Sami culture is rich in traditional practices, including unique vocal techniques such as *yoik*, a form of spiritual singing associated with shamanistic rituals. The Sami shaman plays

a central role in their spiritual life, using a special drum known as the Runic Timpanum to enter trance states and communicate with the spiritual realm during rituals.

Despite efforts by Christian missionaries in the 17th century to eradicate Sami beliefs, elements of their traditional religion have persisted, blending with Christian practices. Many aspects of their traditional beliefs are also found in neighboring Uralic and Altaic communities, with whom they claim a shared origin. It has been observed that the Sami utilized distinctive nomenclature in their traditional beliefs. Those who converted to Christianity established a new community, Laestadianism, which combined traditional beliefs with Christian elements rather than adopting a sect's doctrines directly.

This study examines the historical and cultural framework of the Sami, the only indigenous people of the European continent, using historical-comparative and phenomenological methods fundamental to the history of religions.

Keywords

History of Religions, Sami's, Lapps, Scandinavia, Uralic Communities.

Citation

Erkal, Mehmet Mustafa. "An Evaluation of the Identity and Culture of the Sami's (Lapps)". Religious Studies 67 (December 2024), 1-24.

<https://doi.org/10.15745/da.1529190>

Date of Submission	06.08.2024
Date of Acceptance	19.09.2024
Date of Publication	20.12.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Plagiarism Checks	Yes – İntihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	diniarastimlar98@gmail.com
Artificial Intelligence Statement:	Artificial intelligence tools were not used in the preparation of this study.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Samiler (Laponlar) antropolojik açıdan Ural tipine sahip bir halktır. İsveç, Finlandiya ve Norveç’le birlikte Rusya Federasyonu topraklarında yaşayan Samilerin nüfusu yaklaşık 70000 civarındadır. Yaşadıkları dört farklı ülkenin topraklarında yer alan geniş coğrafyaya Laponya adı verilmektedir. Laponya bölgesine neolitik dönemde göç ettikleri tahmin edilmektedir.¹ Avrupa kıtasının son göçebe ve en gizemli topluluğu Samilerin paleo-Sibirya kökenli oldukları iddia edilmekte², Kuzey Buz Denizi kıyısında bulunmuş yaklaşık 4000 yıl öncesine ait kayak takımlarının Ren geyiği sürüsünü takip eden Samilere ait olduğu düşünülmektedir.³

Samiler ile ilgili en eski kayıtlar, Romalı tarihçi Cornelius Tacitus’un *Germania Kavimleri* eserinde bulunmaktadır. MS 98 yılında kaleme alınan eserde Samilerden “Fenni” adıyla bahsedilmektedir. Germanyalı mı yoksa Sarmatyalı mı oldukları konusunda kesin bir fikir vermemekle birlikte bu eserde Samiler, atsız, silahsız ve evsiz göçebeler olarak tanımlanmaktadır. Hayvan derilerini giyecek, otları yiyecek, yeri yatak olarak gören Samilerin avcılık yaptıkları, okların ucunda demir yerine sivriltilmiş kemik kullandıkları, kadınların da erkeklerle birlikte avlardan pay aldıkları belirtilmektedir. Bunun yanında dallardan örülmüş barınakta çeşitli dış etkenlerden çocukları ve yaşlıları korudukları ve avdan sonra gençleri dinlendirdikleri ifade edilmektedir.⁴ Fennilerin MÖ 1500 civarlarında İskandinavya’ya gelmeden önce Moskova bölgesinde yaşadıkları, “Fenni” adının ise “bulmak, dolaşmak” gibi anlamlara gelen *Germania* kökenli “fintha” kelimesinden geldiği iddia edilmektedir.⁵

¹ Andras Bereczki, “The Sami - A Historical Overview”, *The Finno-Ugric World*, ed. György Nanovszky - Antal Bartha (Budapest: Teleki László Foundation, 2004), 87.

² Ágnes Kerezsi, “The Sami”, *The Finno-Ugric World*, ed. György Nanovszky - Antal Bartha (Budapest: Teleki László Foundation, 2004), 391.

³ Malgosia Fitzmaurice, “The New Developments Regarding the Saami Peoples of the North”, *International Journal on Minority and Group Rights* 16/1 (2009), 77.

⁴ Cornelius Tacitus, *Germania halklarının kökeni ve yerleşim yeri = De origine et situ Germanorum*, çev. Mine Hatapkapulu (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006), 91-93.

⁵ Tacitus, *Germania halklarının kökeni ve yerleşim yeri = De origine et situ Germanorum*, 118-119.

Milattan sonra 1000’li yıllarda yazılmış Rus kroniklerinde Samiler için Lop adı kullanılmaktadır. Her ne kadar kendilerine özgü bir dil ve bu dile ait 10 lehçe bulunuyorsa da Sami dilinin Fin, Rus ve diğer İskandinav dillerinden etkilendiği söylenmektedir. Kaynakların verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre Ren geyiği çobanlığı ve balıkçılıkla uğraşan Samiler geleneksel yaşam biçimlerini ve kültürlerini korumak için doğa ile savaşmaktan başka diğer halklarla mücadeleye girmemiştir.⁶

1. Sami Toplumu Hakkında Genel Bilgiler

Samilerin dili, tarihi, yaşadıkları bölgeler, nüfusu ve antropolojik açıdan onlar hakkında bazı verilerin değerlendirilmesi Samilerin kimlik ve kültürüne ışık tutacaktır.

Sami dili, Ural-Altay dillerinin Ural koluna mensuptur. Dil tasnifi açısından Fin-Ugor dillerinin altında sınıflandırılan Volga-Fin grubunda yer almaktadır. Sami dilinde ünlülerin ve ünsüzlerin oldukça karmaşık bir yapısı bulunmaktadır. Ünsüzler kısa, az uzun, çok uzun ve ikiz; ünlüler kısa, yarı uzun ve uzun olarak ortaya çıkmaktadır. Kelimelerdeki ana vurgu ilk hecede, ikincil vurgu ise son hece hariç tek sayılı hecelerde yapılmaktadır. Artikülasyon için tek ve çift heceler göz önünde bulundurulmaktadır.⁷ Sami diline ait ilk yazılı örnek Pitea’dan gelen bir din adamının, Sami dilinde ayin yaptıran ruhbanlar için derlediği 1619 tarihli ilahi kitabıdır. Ayrıca kilise için dua kitapları, ilmihaller ve İncil çevirileri de ilk kitaplar arasında sayılmaktadır.⁸

Antropolojik açıdan incelendiğinde Samilerin kökeninin belirlenmesinin oldukça zor olduğu değerlendirilmektedir.⁹ Samilerde yapılan ölçümler ile en çok benzerlik gösteren grup

---

⁶ Bereczki, “The Sami - A Historical Overview”, 87-88.

⁷ Emilia Nagy, “The Sami Language”, *The Finno-Ugric World*, ed. György Nanovfszky - Antal Bartha (Budapest: Teleki László Foundation, 2004), 203-204.

⁸ Nagy, “The Sami Language”, 206. Kitab-ı Mukaddes çevirileri ile ilgili detaylı bilgi için bk. Durmuş Arık, “Kitab-ı Mukaddes Çeviri Enstitüsü ve Faaliyetleri”, *Dinler Tarihi Yazıları -Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu’na Armağan-*, ed. Durmuş Arık vd. (Ankara: Berikan Yayınevi, 2023), 183-205.

⁹ Bertil Lundman, “On the Origin of the Lapps: Physico-anthropological Observations”, *Ethnos* 11/1-2 (Ocak 1946), 71.

Orta Asya ve Hindistan olarak tarif edilmektedir.¹⁰ Arkeolojik verilerle desteklenen bir diğer görüşe göre Samiler son buzul çağında meydana gelen akıntıları takip eden ilk Ren geyiği avcıları olarak değerlendirilmektedir.¹¹ Ren geyiği yetiştiriciliği şekilleri dikkate alınarak Finliler gibi bazı İskandinav toplulukları, başka bir Ren geyiği yetiştiricisi olan Soyot Türkleri ile köken bağı bulmaya çalışmaktadır.¹² Samilerin kökenine ilişkin yapılan bir başka değerlendirmeye göre; Sami topluluğu iki gruptur. Bu gruplardan birinin Asya'dan diğerinin Doğu Avrupa'dan göç ederek İskandinavya bölgesinde kaynaşması neticesinde meydana gelmiş bir topluluk olduğudur.¹³ Bazı araştırmacılar, Samilere göre daha güney bölgelerde yaşayan Mari, Mordvin, Udmurt gibi toplulukların kültürel incelemeler sonucunda Altay topluluklarıyla, özellikle Türklerle akrabalıklarına vurgu yaparlar. Bölgeye en yakın Türk topluluğu olan Çuvaşlarla etkileşimi oldukça yüksek seviyede olan bu topluluklar için “Fin-Yarı Türkler” tanımlaması yapılmıştır.¹⁴ Samilerin akraba toplulukları için yapılan “Fin-Yarı Türk” tanımlamasına, kültürel ve dilsel benzerlikler dikkate alınarak Samilerin de dahil edilmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

Samilerin yaşadıkları bölge ve yaşam koşulları bazı zorlukları beraberinde getirmektedir. 21. yüzyılda Samilerin yaşadıkları topraklar Norveç, İsveç, Finlandiya ve Rusya Federasyonu olmak üzere dört farklı ülkenin egemenlik alanı içindedir. Mevsimsel olarak aşırılıkların olduğu bu bölgelerde, yazları güneş ufuk çizgisinin altına hiç düşmezken kışları da ufuk çizgisinin üzerine hiç çıkmaz.¹⁵ Mevsimler Ren geyiklerinin göçleri için de oldukça önemlidir. Ren geyiklerinin göçlerini takip eden Samiler mevsim ortalarında sivrisineklerden kaçmak için kuzeye, rüzgârlı bölgelere giderken kış mevsiminde insanları ve hayvanları korumak için

¹⁰ Lundman, “On the Origin of the Lapps”, 78.

¹¹ Lundman, “On the Origin of the Lapps”, 81-82.

¹² Berthold Laufer, “The Reindeer Once More”, *American Anthropologist* 22/2 (1920), 193.

¹³ Lundman, “On the Origin of the Lapps”, 86-87.

¹⁴ Durmuş Arık, *Hıristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)* (Ankara: Aziz Andaç, 2005), 21.

¹⁵ Hugh Beach, “The Saami of Lapland”, *Polar Peoples: Self-determination & Development*, ed. Minority Rights Group, Minority rights publications (London: Minority Rights Publications, 1994), 147.

iç bölgelere göç ederler.¹⁶ Esasen Samilerin yaşam şartları diğer Kuzey Kutbu halkları gibi oldukça çetindir.¹⁷

Kuzeyde bulunan iğne yapraklı ormanların çok olduğu Ural Dağlarından İskandinavya'ya kadar uzanan geniş coğrafyanın batı bölgesinde yaşayan Samiler, Orta Çağ'da geçimlerini avcılık ve balıkçılıkla birlikte İstanbul'a kadar uzanan ticaret ağında lüks eşyalar, mors dişi ve kürk gibi çeşitli kalemlerin tedarikçiliğiyle sağlarlardı. 10. yüzyılda yaptıkları seyahatlerde Arap tarihçiler, bu ticari faaliyete ilişkin göç rotasını yazdıklarından dolayı bölge halklarına ilişkin verileri de kayıt altına aldı. Fin, İsveç ve Norveçlilerin Orta Çağ'da tarımsal olarak zirve yaptığı dönemlerde Samileri kuzeye göç etmeye zorladıkları zamanlarda bile onlar ticari faaliyetlerini uzun mesafeler kat etme pahasına sürdürdü.¹⁸

Samiler, lehçelere göre değişmekle birlikte kendileri için *saemi*, *sápmi*, *saa'm* gibi ifadeleri kullanmışlardır.¹⁹ Gündelik hayatta Samilerin İsveçlilerden daha kurnaz oldukları söylenmiştir. Dünya toplumlarının çingenelere bakışları nasılsa İsveçliler de Samilere öyle bakmış ve onların kurnaz olduklarını düşünmüşlerdir. Clarke, bu kurnazlığı bölgenin diğer insanların yaratılış bakımından Samileri aşağı bir varlık olarak görmelerinden dolayı bir çeşit kendini koruma refleksi olarak değerlendirmiştir. Bu durumu çeşitli örneklerle açıklamaktadır. Söz gelimi Samilere kendi isimleri yerine bir aşağılama terimi olarak Lapps dedikleri, bazı Samilerin etraflarında İsveçliler varken aşağılanmaktan korkarak ya da utanarak Sami olduğunu inkâr etmesini örnek göstermiştir. Hatta İsveçlilerin, büyücülük yaptıklarına inandıkları için Samileri çirkin yaşlı bir kadından daha çirkin gördüklerini ifade etmiştir.²⁰ Samilerin toplam

---

¹⁶ Kerezsi, "The Sami", 87.

¹⁷ Thomas Andersen vd., "Survey of Living Conditions in the Arctic: Inuit, Saami and the Indigenous Peoples of Chukotka (SLICA)", *Arctic* 55/3 (2002), 310-315.

¹⁸ Marjatta Rahikainen, "The Last Travellers—Gypsies and Lapps on the Way to Modern Society", *The European Legacy* 4/3 (Haziran 1999), 54.

¹⁹ Beach, "The Saami of Lapland", 151.

²⁰ E.D. Clarke, *Travels in Various Countries of Scandinavia; Including Denmark, Sweden, Norway, Lapland, and Finland* (London, 1838), 2/169-170.

nüfusuyla ilgili bazı veriler vardır. Ancak bu veriler oldukça çelişkilidir. 1975 sayımına göre Finlandiya, İsveç, Norveç ve Rusya'da 35000 Sami nüfus olduğu belirtilirken; 1982 sayımına göre bu nüfus 60000 olarak kayda geçirilmiştir. Yedi yıl gibi kısa bir sürede nüfusun doğal yollarla %58 oranında artması pek mümkün görünmemektedir. Bu artışın sebebi kendilerine ait bir parlamento kurmuş olmaları ve Samilerin etnik kökeninden utanmak yerine artık resmi olarak tanınmaları şeklinde gösterilmiştir.²¹

17. yüzyılda Samilerin yaşadığı İskandinavya bölgesinde, Norveç'in dahil olduğu Danimarka Krallığı, Finlandiya'nın dahil olduğu İsveç Krallığı ve Çarlık Rusya'sının çıkarları çatışmıştır. Bu çatışmadan en çok Samiler etkilenirken örneğin Norveç Laponya'sında yaşayanlar hem İsveç hem Danimarka Krallığına; Finlandiya Laponya'sında yaşayanlar ise her üç devlete vergi vermek zorunda kalmışlardır. Laponya'nın kolonizasyon süreci 17. yüzyılın sonunda o dönemki İsveç Krallığı bünyesinde yaşayan ve tarımla uğraşan Finliler tarafından gerçekleştirilmiştir. İsveç Krallığı, Laponya'ya yerleşen Finlileri askerlik ve vergiden muaf tutmuş, onlara balıkçılık için suları kullanma ve Ren geyiği yetiştirme hakkı tanımıştır. Samilerin bütün gelir kaynaklarına kolonizasyon için gelen Finliler ortak olmuş, nihayetinde Samiler, topraklarını ya kraliyete ya da Finlilere terk etmek zorunda kalmışlardır.²² 1751 yılında İsveç ve Danimarka arasında imzalanan Strömstad antlaşması kimileri tarafından Samilerin Magna Cartha'sı olarak tanımlanmıştır. Bu antlaşmaya göre Samiler Ren geyiklerini farklı ülkelerin topraklarında gezdirme hakkı kazanmıştır.²³ Laponya bölgesi farklı devletlerin egemenliği altında birbirinden ayrılmadan önce Samiler arasında çeşitli sosyal, dilsel ve kültürel farklılıklar olsa da etnik köken anlamında birbirlerine bağlı oldukları görülmüştür. Bu devletlerin yö-

²¹ Beach, "The Saami of Lapland", 149-150.

²² Rahikainen, "The Last Travellers—Gypsies and Lapps on the Way to Modern Society", 54. Kolonizasyon süreci için bk. Magnus Mörner, "The Colonization of Norrland by Settlers during the Nineteenth Century in a Broader Perspective", *Scandinavian Journal of History* 7/1-4 (Ocak 1982), 315-337.

²³ Bereczki, "The Sami - A Historical Overview", 88.

netiminde çeşitli asimilasyon politikalarına maruz kalmalarına rağmen topraklarıyla bağlarını kesmemişlerdir. Bazı devletler onlara göçmen politikası uygulamış ve bu durum onlar açısından bir avantaja dönüşmüştür. İsveç, Norveç ve Finlandiya’da kendilerine ait bir parlamento kurmuşlar ve İskandinavya bölgesindeki Samilere yönelik politikaları uyumlu hale getirmişlerdir. Sovyetler Birliği’nin dağılması Kola Yarımadası üzerinde yaşayan Samileri ekonomik açıdan ciddi seviyede etkilemiştir. Devlet eliyle yürütölen Ren geyiği çiftlikleri kapatılmış ve mevcut hayvanlar en yüksek teklifi verene satılmıştır. Sovyet Samileri bu ekonomik özgürlük ortamını avantaja çevirerek İskandinav bölgesiyle sağlam bağlar kurmuş, *Samiraddi* adı verilen İskandinav konseyine gözlemci olarak katılmışlardır. 1992 yılında tam üye olmalarıyla konseyin adından İskandinav ismi de çıkarılmıştır.²⁴

2. Sami Kültürüne Bakış

18. yüzyılda yaşayan Samilerin günlük yaşamlarına ilişkin örnekler Clarke tarafından verilmiştir. Buna göre Samiler çadırlarını bodur huş ağacının olduğu yere kurmuş ve bu ağaçların dallarında geyik etlerini kurutarak bu etin içine konulan ekşimiş geyik sütünü birlikte satmışlardır. Kış boyunca saklanabilecek olan ekşimiş sütün, lezzeti ve besleyicilik özelliği sayesinde bölge halkı tarafından büyük bir rağbet gördüğü aktarılmıştır. Çadırların etrafında çatılmış ağaçlardan yapılmış çitlerle geyik ağılı oluşturulmuştur. Çadırların içlerinde Türk ya da Arapların ibadette oturdukları gibi diz çöküp ayakların üzerlerinde dik bir vaziyette oturmuşlardır. Çadırın tam ortasında bir ocak bulunmakta ve ateş yanmakta; çadıra dolan duman ise tepedeki açıklıktan dışarı çıkmaktadır. Ocağın yanında tencere, çaydanlık gibi pişirme aletleri bulunmaktadır. Zemin *betula nana*²⁵ ağacının çalılılarıyla kaplanmıştır. Ocağın etrafında geyiklerin derilerinden yapılmış yataklar yer almaktadır.²⁶

---

²⁴ Beach, “The Saami of Lapland”, 149.

²⁵ Bodur Huş ağacı.

²⁶ Clarke, *Travels in Various Countries*, 2/171-173. bk. Kerezsi, “The Sami”, 87..

Samilere ilişkin bu veriler kıymetlendirildiğinde, geyik sütünden yapılan ekşimiş süt tarifi Türkistan'da at sütünden yapılan kımıza oldukça benzer özellikler göstermektedir. Ayrıca Samilerin çadırlarının Türkler tarafından yurt olarak adlandırılan çadırlarla mukayese edilmesi durumunda kuruluş ve düzen açısından benzerliklerinin göz ardı edilemeyecek derecede yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Samilerin atası olan Fenniler, maddi ya da manevi hiçbir şeyi arzulamamışlardır. Onlar insanlara ve tanrılara karşı kayıtsız kalan bir topluluk olarak ele alınmıştır.²⁷ Samilerle ilgili kaleme alınmış ilk kaynaklar onları pagan olarak tanımlamıştır. Hıristiyanlaştırma faaliyetleri 11. yüzyılda başlamasına rağmen bölgenin Hıristiyanlaştırılması çok sonraki dönemlere kadar uzamıştır.²⁸ Laponya'nın batı bölgesine 15. yüzyılda Lutheran Kiliseler kurulmuştur. 15 ve 16. yüzyıllarda Kola Yarımadası'nda ise Rus Ortodoks Kiliseleri kurulmuştur. Samiler Rus manastırlarında serf olmaya zorlanmış ve rahipler tarafından balıkçılık alanlarına el konulmuştur. Samiler baskı ve zulüm ile gelen dine karşı direnmiş ve 19. yüzyıla kadar geleneksel inanışlarını yaşatmışlardır.²⁹

Samilerin halk anlatılarında pek çok mit ve efsane bulunmaktadır. Animistik inançlar ile ilişkilendirilen ve bir Sami kızının bir ayı ile evlenmesini anlatan hikâye yaygın şekilde anlatılmaktadır.³⁰ Ayı ile ilgili totemistik inanışlar yalnızca Samilere özgü değildir. Türkistan ve Sibiryaya coğrafyasında da kutsal sayılan ayı ile ilgili oldukça güçlü inanışlar görülmektedir.³¹

Samilerin kendilerine özgü geliştirdikleri enstrümentsiz bir vokal tekniği bulunmaktadır. Bu tekniğe *yoik* adı verilmektedir.³² Genç kadınlar tarafından söylenen şarkılar bir çeşit

²⁷ Tacitus, *Germania halklarının kökeni ve yerleşim yeri = De origine et situ Germanorum*, 93.

²⁸ Copp lie Cocq, "Polyphony in S mi Narratives", *Journal of Folklore Research* 45/2 (2008), 196.

²⁹ Bereczki, "The Sami - A Historical Overview", 88.

³⁰ Kerezsi, "The Sami", 88.

³¹ Uno Harva, *Altay Panteonu: Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar*,  ev. Ömer Suveren (İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2015), 319,331,349,350,360,361.

³² Richard Jones-Bamman, "From 'I'm a Lapp' to 'I Am Saami': Popular Music and Changing Images of Indigenous Ethnicity in Scandinavia", *Journal of Intercultural Studies* 22/2 (Ağustos 2001), 190.

ulumaya benzetilmekte ve şarkı söylerken saę ellerinin sürekli hareket ettiği belirtilmektedir.³³ şamanizmin diğer Fin-Ugor halklarından farklı olarak Samilerde geleneksel şekliyle korunduğu iddia edilmektedir. Geleneksel inançlar Sami kùltürünün temel özelliklerinden biri olarak kabul edilmektedir.³⁴

Samiler şaman için *noaidi*³⁵ terimini kullanırken şamanlar demek için *noadit* terimini kullanmaktadır. *Noadit* için *yoik*, ritüellerin ayrılmaz bir parçasıdır. Belirli *yoik*lerde davul çalınır ve bu davul *noaidinin* trans/ekstaz haline ulaşması, yüce ruhlarla iletişime geçmesi ve yeniden insan bedenine dönebilmesini sağlayan bir araç olarak değerlendirilmektedir.³⁶

Kelimelerden tamamen yoksun *yoik*ler kişiye özgüdür. Köken itibariyle şamanik geçmişin derinliklerinden bu yana gelen *yoik*ler, bir hatırlama ve varoluş aracı olarak düşünülür. Bir şaman *yoik* aracılığıyla uzak yerlere seyahat edebilir ve ruhunu bir hayvan ruhuna dönüştürerek don değiştirebilir. *Yoik*, onunla seslenen için duygusal bir deneyimken onu dinleyen için ise hoş duygu bırakan bir sestem ibarettir. Son dönemlerde *yoik*ler kamuya açık şekilde gitar ve akordeon eşliğinde söylenip plakları basılmış olsa da bu şekilde olanlar gerçek *yoik*leri gösterme açısından yetersiz kalır. *Yoik*leri dışarıdan dinlemeyle ilgili en iyi deneyimin onun bir Ren geyiği çobanının ağzından duyulması olduğu ifade edilmiştir.³⁷

---

³³ Clarke, *Travels in Various Countries*, 2/170.

³⁴ Kerezsi, "The Sami", 88.

³⁵ Fince *noita*, Vogulca *nájt* terimleriyle ilişkilendirilmektedir. bk. Kerezsi, "The Sami", 88. İlk dönem misyoner metinlerinde *noaide* için büyücü, sihirbaz gibi anlamlar kullanılmıştır. bk. Konsta Kaikkonen, "Jacob Fellman's Introduction to Saami Indigenous Religion: A Source Critical Dilemma", *Religions around the Arctic*, ed. Konsta Kaikkonen - Håkan Rydving, Source Criticism and Comparisons (Stockholm University Press, 2022), 163..

³⁶ Jones-Bamman, "From 'I'm a Lapp' to 'I Am Saami'", 193-194.

³⁷ Beach, "The Saami of Lapland", 165-166.

Sami *noadit*, ayinlerde kehanet ve büyülerini yapabilmek için *Runik Timpanum* adı verilen büyüdü bir davul kullandıkları görülmüştür. Büyüdü davulun üzerinde çeşitli hiyerogliflerin ve karakterlerin olduğu kayda geçirilmiştir.³⁸ Ekstaz/vecd halindeki noadit, farklı dünyalara yolculuk yapmak için üzerinde gökyüzünün, gezegenlerin ve alt dünyanın boyalı desenleriyle kaplı davulu çalmaktadır.³⁹ Hıristiyanlık öncesi Sami inanışlarına ilişkin misyonerlerin kayıtlarında bazı bilgiler bulunsa da bu söylencelere tenkitçi bir metotla yaklaşmak gerekir. Misyonerlere göre Sami şamanları şeytanlarla arkadaşlık ettiğinden kendilerini şeytanla savaşıyor gibi göstermişlerdir. Bir taraftan da misyonerler Sami şamanlarının güçlerini el çabukluğu değil de hayranlık duyulacak doğa üstü güçler olarak tarif emişlerdir. Samilerin geleneksel inanışları misyonerler tarafından batıl görüldüğü için bu inanışları yok etmek için oldukça fazla çaba harcadıkları ifade edilmiştir.⁴⁰ 17. yüzyıldan itibaren İskandinav ulus devletleri ve Hıristiyan misyonerler tarafından Samilerin Hıristiyanlaştırılması ve [sözde] şeytanlıklarının kökünün kazınması gerekçeleriyle birçok davul toplatılıp yok edilmiştir.⁴¹

Coğrafi yakınlık sebebiyle Sami inanışları ile eski İskandinav inanışları karşılaştırılmıştır. Sami inanışlarını genellikle şeytan işi olarak niteleyen misyoner kaynakları, benzer bir yaklaşımı İskandinav mitolojisine karşı da sergilemişlerdir. Bununla beraber İskandinavcı yaklaşım, inancı açıklama noktasında oldukça güçlü bir etki gösterdiğinden İskandinav mitolojisini Sami inanışlarıyla açıklamaya çalışmışlardır. Öyle ki Şamanist bir toplulukta görülmesi pek mümkün olmayan antropomorfik tanrılar serisi icat etmişlerdir. Sami dilinde hiç bulunmayan isimleri tanrı ismiymiş gibi İskandinav dillerinden ödünçleyerek bu inanişaya dahil etmeye çalışmışlardır. İnançsal geçişlerle ilgili bir diğer iddia ise *Seiðr* şeklinde anılan İskandinav şamanizminin Samilerden ödünçlenmesidir. İki grubun şamanlarının benzer davulları

³⁸ Clarke, *Travels in Various Countries*, 2/241-242.

³⁹ Kerezsi, "The Sami", 88. Sami şamanlığının Viking döneminde İskandinavlardan alındığı görüşü için bk. Solveig Marie Wang, *Decolonising Medieval Fennoscandia: An Interdisciplinary Study of Norse-Saami Relations in the Medieval Period* (Berlin Boston: De Gruyter, 2023), 22.

⁴⁰ Beach, "The Saami of Lapland", 173.

⁴¹ Wang, *Decolonising Medieval Fennoscandia*, 95.

kullanması bu konuda önemli bir kanıt olarak sunulmuştur. Göz ardı edilen en temel husus ise her iki topluluğun ortak bir atanın bakiyesi olabileceği ihtimalidir.⁴² Ortak coğrafyada yaşıyan toplulukların inançlarını birbirine aktardığı durumlara ilişkin binlerce örnek dinler tarihinin çeşitli safhalarında görölmektedir. İskandinav mitolojisi veya *Seiðr*'un Samilerden etkilenmesi ya da tam tersi bir durumun oluşması oldukça mümkündür. Benzerliklerin temel kaynağına ulaşmak için ortak ata kùltlerine bakmanın ve oradaki inanışlarla mukayese etmenin doğru sonuca ulaştırabileceği değerlendirilmektedir.

İnanışa göre Sami şamanları *noaditler* ruhlarla iletişime geçerek kişilere şifa verebilirler. Ayrıca uzak yerlerden haber getirebilirler. Rüzgarları düğümleyebilir ya da bütün hidde-tiyle salabilirler. Güney bölgedeki savaşçı Samiler kimi askeri harekatlarda şamanlardan yardım almışlardır.⁴³ Sami şamanları ile ilgili bahsedilen rüzgâra hükmetme olayının bir benzeri Türkistan ve Sibiryâ şamanlarında da görölmektedir. Özellikle Türk coğrafyasında bilinen *yada taşı* ile ilgili efsanelerle benzerliği dikkat çekmektedir.

Kutup bölgesi halkları gibi Samiler de dünyanın düz, yuvarlak ve bir gökyüzü ile kaplı olduğuna inanmaktadır. Gökyüzü, kendi merkezine kadar dünyadan uzanan devasa bir sütunla desteklenmektedir. Sami dilinde sütun *Kuzey Yıldızı*'nı da ifade etmektedir. Sütun fikri beraberinde dünyanın merkezinde devasa bir dağ olduğu inancını da getirmektedir. Samiler kurban sunaklarının yanına bu sütunu temsil eden heykeller yerleştirmektedir. Onlar, gökyüzünde, yeryüzünde ve yeraltında yaşıyan pek çok yüce ruhun varlığına inanmaktadır.⁴⁴ Sami inanışlarında hayat ağacı motifi de bulunmaktadır. Bu motifin kökenine ilişkin çok net bilgiler bulunmamakla birlikte Altay kavimlerinde ve özellikle Türk topluluklarında hayat ağacı efsanevi bir karakter olarak tezahür etmektedir.⁴⁵ Hayat ağacından damlayan öz suyu mistik bir

---

⁴² Gutorm Gjessing, *Changing Lapps: A Study in Culture Relations in Northernmost Norway* (London New York: Routledge, 2021), 45-46.

⁴³ Beach, "The Saami of Lapland", 172.

⁴⁴ Kerezsi, "The Sami", 88.

⁴⁵ Harva, *Altay Panteonu*, 61.

kıvamda olup iyileştirici ve kuvvet verici özelliğe sahiptir. Yine Altaylarda bu suyun hayat verici olduğu söylencesi bulunmakta ve Samilerde bu özlerin birikerek oluşturduğu bir süt gölünden bahsedilmektedir.⁴⁶

Arktik ve arktik altı bölge şamanlarının davul, ayı kültü ve onunla ilişkili inanışlar, üç katmanlı evren tasavvuru, dünyayı ayakta tutan sütun gibi pek çok ortak noktasından söz etmek mümkündür. Sami şamanizminin eski Asya halkları olarak tanımlanan Çukçi, Yukagir, Koryaks gibi halkların şamanizmiyle benzerliği tesadüf seviyesinin çok üzerindedir.⁴⁷ Samilerin inanışlarıyla diğer Fin-Ugor topluluklarının karşılaştırılması ve ortak noktalar ile bu inanışların kökenine ilişkin bazı tezlerin sunulması gereklidir.

Sibirya bölgesinde yaşayan Saha Türklerinin inanışları ile Samilerin inanışları arasında da ilgi çekici benzerlikler göze çarpmaktadır. Sahalar, erkek şaman için *oyun*, kadın şaman için *udagan* adlarını kullanırken şamanlar, ayinler sırasında cinsiyet dönüşümleri gerçekleştirerek cinsiyetsiz bir hale gelebilmektedir.⁴⁸ Sami şamanı *noaideleri* ayin esnasında kadın kıyafeti giymekte, hatta bazen kadın adı taşımaktadır. Yine *oyun* ve *udagan*larda olduğu gibi *noaditte* kehanette bulunur, hastaları sağaltır, sağaltma esnasında evlenmemiş genç erkek ve kızları yanında bulundurur. Samilerde Sahalardan farklı olarak toplu ekstaz halinin görüldüğü söylenmektedir.⁴⁹ Samilerle ilgili araştırma yapan Cocq'un bir *noaide* hakkında verdiği bilgiler oldukça ilginçtir. Buna göre kendisini Hıristiyan olarak tanıtan *noaide*, hastaları iyileştirmekte, bunun için çeşitli ruhlardan yardım aldığını iddia etmektedir. Cocq, şamanın verdiği bilginin bir şekilde yazılması halinde güçlerini yitireceğini söylemektedir.⁵⁰ Samilerle ilgili ilk

⁴⁶ Harva, *Altay Panteonu*, 67.

⁴⁷ Gjessing, *Changing Lapps*, 47-48.

⁴⁸ Mehmet Mustafa Erkal, "Saha (Yakut) Türklerinin Geleneksel İnanışlarında Şamanlar/Kamlar", *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi* 3/5 (25 Aralık 2023), 347-351.

⁴⁹ Gjessing, *Changing Lapps*, 48.

⁵⁰ Cocq, "Polyphony in Sámi Narratives", 211-212.

verilerin, misyoner kaynaklarında geçtiği yukarıda zikredilmiştir. Benzer kaynaklardan Norveç tarihini anlatan, 12. yüzyılda kimliği belirsiz bir keşiş tarafından Latince yazılmış *Historia Norwegiæ* adlı eserde:

“Bir keresinde, ticaret için gelen Hıristiyanlar bazı Fenni kadınlarla sofraya oturduklarında, ev sahibi kadın aniden öne doğru düşmüş ve ölmüştü. Hıristiyanlar bu felaket karşısında ciddi bir üzüntü duyarken Fenniler en ufak bir kedere kapılmadılar ve onlara kadının ölmediğini, sadece bir gand tarafından saldırıya uğradığını ve onu çabucak eski haline getirebileceklerini söylediler. Daha sonra bir büyücü, altına kutsal olmayan büyüler yapmak için bir örtü sererek birtakım hazırlıklar yaptı. Elleriyle küçük balina figürleri, koşumlu Ren geyikleri, kızaklar, kürekleri bulunan bir kayık yaptıktan sonra üzeri süslenmiş eleğe benzer küçük bir kasnağı havaya kaldırdı. Kadını kendinden geçiren şeytani ruh, büyücünün yaptığı nesnelere taşıma aracı olarak kullanıp yüksek kar yığınları, dağ yamaçları ve derin göller arasında seyahat edebildi. Çok uzun bir süre büyülü sözler söyledikten ve elindeki nesnelere oradan oraya zıpladıktan sonra, sonunda kendini yere attı, her tarafı simsiyahtı [...] ve delirmiş gibi ağzından köpükler saçıyordu; karnını yarı, güçlü bir kükremeye sonunda hayatından vazgeçti. Daha sonra pek çok vakada tecrübe sahibi, büyü sanatlarında uzman başka bir kişiye danıştılar. Bu kişi de tüm uygulamalarını benzer şekilde yapmış, ancak sonuç farklı olmuş: ev sahibi sağlıklı bir şekilde ayağa kalkmış ve büyücünün aşağıdaki şekilde öldüğünü onlara açıklamış: Bir balina şekline bürünmüş olan koruyucu ruh, bir gölde hızla ilerlerken, kendisini sivri kazıklara dönüştürmüş olan gandla karşılaşma talihsizliğine uğramış; gölün derinliklerine gizlenmiş olan bu kazıklar geri püskürtülen yaratığın karnına saplanmış ve bu da büyücünün evdeki ölümüyle kendini göstermiş.”⁵¹ şeklinde bir anlatıdan bahsedilmiştir. Anlatının oldukça mitolojik öğeler içerdiği, Samiler için Fenni tabirinin kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca *gand* terimi kullanılmıştır.

---

⁵¹ Wang, *Decolonising Medieval Fennoscandia*, 91-92.

Gand, seiðr dininin icracısı olan *noaide* tarafından gönderilen/harekete geçirilen bir çeşit zihin elçisi olarak tanımlanmaktadır. Modern Norveç ve İzlanda dillerinde *göndull* şeklinde varlığını sürdürmekte ve eğmek/ip eğirmek gibi anlamlara gelmektedir.⁵² *Gand* terimi, Viking öncesi döneme kadar götürülmektedir. *Gand* terimine Orta Çağ'da “ruh ya da şekle bürünmüş bir ruh” anlamı verilirken 19. yüzyılda “şiddetli rüzgâr, aniden gelen halsizlik ve mide bulantısı, kusma” anlamları verilmiştir. *Gand* üzerine çalışmış Heide, yukarıda verilen bütün anlamların doğru olabileceğini iddia etmektedir. Ona göre ruh, hareket halindeki hava, rüzgâr olabileceğinden vücuda nefes yoluyla girebilir. Bir bedene ruhun girmesi bedeni güçsüz ve halsiz bırakabilir. Boğazdan içeri giren ruh mideye yansiyarak bulantı ve kusma gibi sonuçlar doğurabilir.⁵³ *Ganda* ilişkin bir başka görüş ise onun ritüellerde vecd/ekstaz halindeki *noaide* gönderilen bir çeşit yardımcı ruh olmasıdır. Bu yardımcı ruh hem törenin bir parçası hem de *noaidelerin* ruhsal yolculuğunun tezahürü şeklinde açıklanmaktadır.⁵⁴ Saha (Yakut) Türklerinin inanışlarında görülen *amak*⁵⁵ ile *gand* arasında benzer özellikler olduğunu söylemek mümkündür.

Kola Yarımadası'nda bulunan Murmansk Oblast'ı sınırları içerisindeki Lovozere Gölü'ne bitişik dağlarda yer alan Sedozero Gölü Samilere göre kutsal bir bölgedir. Sami dilinde “kutsal kaya” ile “göl” kelimelerinin birleşiminden oluşan *Seydyavr* sözcüğünden gölün adı türemiştir. Sami inanışına göre en büyük iki şamanın bu göldeki iki adadan birinde mezarı bulunmaktadır. İnanışa göre Seydozero Gölü'ne çok sık gitmenin, çevresinde Ren geyiği gütmenin ve kadınların bu gölde yıkanmasının Samilere göre yasak olduğu söylenmektedir. Bu

⁵² Eldar Heide, “Spinning Seiðr”, *Old Norse Religion in Long-Term Perspectives*, ed. Anders Andrén vd., Vågar till Midgård 8 (Lund: Nordic Academic Press, 2006), 164.

⁵³ Eldar Heide, “More Inroads to Pre-Christian Notions, after All? The Potential of Late Evidence”, *Á Austrvega Saga and East Scandinavia*, ed. Agneta Ney vd. (Uppsala: Gävle University Press, 2009), 1/365-366.

⁵⁴ Wang, *Decolonising Medieval Fennoscandia*, 92.

⁵⁵ L. Ya. Şternberg, *Pervobitnaya religiya V svete etnografii* (Leningrad: İzdatelstvo İnstitutu Naradov Severa Tsik SSSR, 1936), 150.

gölde yalnızca yılda bir kez özel bir ayın için balık tutulabilmektedir.⁵⁶ Benzer biçimde Şanlıurfa'da bulunan Balıklıgöl, pek çok kişi için kutsal kabul edilmektedir. Bu gölde yaşıyan balıklar tutulmaz, yenilmez. Göl ile beraber içerisindekiler de kutsal olarak değerlendirilir.

Sami inanışlarında öteki dünya ve o dünyada yaşıyan varlıklar için *saayve* adı kullanılmaktadır. Milattan sonraki ilk yıllardan beri aynı zamanda bir kurban yeri de olan *saayveler* Samilerin buluşma noktası olarak bilinmektedir.⁵⁷ Samiler bazı dağları bu dünya ile öteki dünya arasında bir bağlantı noktası kabul edip kutsal saymaktadır. İnanışa göre bu kutsiyetin sebebi kötü bir ruhun insanları kandırmasıdır. Kötü ruh, yardım isteyen kişiyi o dağda yardım edecek kutsal bir melek ya da yüce bir ruh olduğuna inandırmıştır. *Noadit*, davul ile ayın yapacağı ya da kehanette bulunmak için kötü ruhlardan biriyle görüşeceği zaman, seviyesine göre yanına bu dağ meleklerinden bir, iki, üç veya dört tanesini koruyucu olarak *yoik* ile yanına çağırır. Çağrıyı alan melek hemen insan kılığında orada görünür. Her meleğin veya *saayvenin* kendine özgü sarı, kırmızı, mavi, yeşil ya da beyaz renkte bir kıyafeti bulunur. Renk farklılıklarından dolayı bir dağdaki *saayve* başka bir dağda bulunan *saayveden* ayırt edilebilmektedir. Samiler zengin bir evlilik, bereketli av, Ren geyiklerinin toplanması ve sağılması gibi konularda *saayvelerden* yardım istemektedir. Bazen ormanın yüce ruhu güzel *Skov-Gudinde* şeklinde görülen *saayveler* bazen Sami erkeklerin yanında uyuyabilmektedir.⁵⁸ *Saayveler* genellikle doğal oluşumlardır. Oradan geçen bir Sami bereket için et, alkol, metal nesne gibi şeyleri saygılarının nişanesi olarak sunmaktadır.⁵⁹ Bir Sami öldüğü zaman onun koruyucusu ya da iyesi ruhunu alıp kutsal bir dağa veya *saayveye* taşır. Taşınan ruh geçici bir süreliğine ölümü ailesinden ve arkadaşlarından uzak tutacak yüce bir güce sahip olur. Güçlenen yüce

---

⁵⁶ Indra Øverland - Mikkel Berg-Nordlie, *Bridging divides: ethno-political leadership among the Russian Sámi* (New York: Berghahn Books, 2012), 44.

⁵⁷ Tiina Äikäs - Anna-Kaisa Salmi, "North/South Encounters at Sámi Sacred Sites in Northern Finland", *Historical Archaeology* 49/3 (2015), 90.

⁵⁸ Eldar Heide, "Old Icelandic and Sami Ancestor Mountains: A Comparison", *Religions around the Arctic*, ed. Håkan Rydving - Konsta Kaikkonen, Source Criticism and Comparisons (Stockholm University Press, 2022), 34.

⁵⁹ Äikäs - Salmi, "North/South Encounters at Sámi Sacred Sites in Northern Finland", 90.

ruha at ya da dizginli geyikler kurban edilir. Bu kurbanlar sayesinde yüce ruh bir *saayveden* ötekine geçerek bir süre eğlenir. Norveç ve İsveç'te yaklaşık 40 kadar *saayve* yeri olduğu söylenmektedir.⁶⁰

Laponya bölgesinde varlığını sürdüren Hıristiyanlık *Laestadianizm* olarak adlandırılmaktadır. *Laestadianizm*, 19. yüzyılın ortalarında Sami bölgesinde başlayan Lutheran temelli bir yeniden ihya hareketi olarak tarif edilmektedir. Hareket Sami kökenli İsveçli papaz Lars Levi Laestadius tarafından başlatıldığından onun adıyla anılmaktadır.⁶¹ *Laestadianizm* bölgesel bir hareket olduğundan Samileri diğer bölgelerden izole ederken onların kimliğini güçlendirmek için de Hıristiyanlığı araçsallaştırmaları olarak değerlendirilebilir. *Laestadianizm*, maddi varlığı reddetmektedir. Zayıf Sami ekonomisi içerisinde bocalayan topluluk, inancını kendisine ahlaki bir kalkan olarak kullanmakta ve mevcut iktisadi zorlukları bir dini vecibe gibi kabul etmekte oldukları da iddia edilmektedir.⁶² Hıristiyanlaşmadan sonra geleneksel Sami inançlarının kilise ayinlerine sokulduğu görülmektedir. Samiler tarafından bir öze dönüş hareketi kapsamında geleneksel inanışlar canlandırılmaya çalışılmaktayken misyonerler tarafından da Hıristiyanlık propagandası sürdürülmektedir. Bunun en güzel örneği ise Muonio bölgesinde bulunan *saayveye* “İsa, kurtarıcınız!” yazan bir broşürün bırakılması gösterilmektedir.⁶³

Sonuç

Norveç, İsveç, Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinin kuzey bölgesi ile Rusya Federasyonu'nun Kola Yarımadası'nı kapsayan ve Laponya şeklinde adlandırılan geniş bölgede Sami topluluğu yaşamaktadır. Tarihsel süreçte çeşitli ırkçı baskılara ve aşağılanmalara maruz kalan

⁶⁰ Heide, “Old Icelandic and Sami Ancestor Mountains”, 35.

⁶¹ Bengt-Ove Andreassen, “Doctoral theses on Laestadius and the Laestadian movement 1937–2018”, *Approaching Religion* 10/1 (24 Mayıs 2020).

⁶² Ørnulv Vorren, “The Modern Lapps”, *Archives of Environmental Health: An International Journal* 18/1 (Ocak 1969), 119.

⁶³ Äikäs - Salmi, “North/South Encounters at Sámi Sacred Sites in Northern Finland”, 104.

Samiler, son yıllarda kendi kimliklerini bulmaya ve yeniden ihya etmeye çalışmaktadır. Buldukları bölgeye neolitik çağda geldikleri tahmin edilen ve Kıta Avrupası'nın varlığını sürdüren tek yerli topluluğu olarak kabul edilen Samiler, Ren geyiği yetiştiriciliği, avcılık ve balıkçılık gibi konularda oldukça gelişmiştir. Samilerin kendilerine özgü *Laestadianizm* denilen Lutherci bir Hıristiyanlığa inandıkları anlaşılmaktadır. Bununla beraber Samiler, geleneksel inanışlarını da yaşatmaktadır. *Seiör* adı verilen geleneksel inanışlarında kendilerine özgü *yoik*, *saayve*, *gand*, *noaide* gibi özgün unsurlar bulunmaktadır. Ayrıca Laponya bölgesinde yine Samilere özgü kutsal mekanlar yer almaktadır. Komşu ve akraba olan diğer Ural topluluklarıyla hatta bazı Altay topluluklarıyla da kültürel ve inançsal bağı olan Samiler için *Fin-Yarı Türk* ifadesinin kullanılmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir. Belki de arkeolojik ve antropolojik veriler göz önünde bulundurulduğunda köken itibariyle batı paradigmasını bir kenara bırakarak Sami topluluğunun, doğrudan bir Türk topluluğu olarak değerlendirilebileceğini söyleyebilmek gerekir. Türkiye'de yapılan Türkoloji çalışmalarının büyük çoğunluğu Asya merkezli ve doğu Türklüęü ile ilgilidir. Yine tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda, bütün Avrupa kıtasını etkileyen büyük göçlerin doğudan batıya göç eden Türkler eliyle yapıldığı görölmektedir. řu hâlde yalnızca doğu Türklüęü ile değil aynı zamanda göç eden ve batı Türklüęünü oluşturan ya da batı topluluklarıyla kaynaşan Altay kökenli toplulukların detaylı şekilde incelenmeye muhtaç olduğunu söylemek gerekir. Bütün bu tespitler ve değerlendirmeler ışığında kendilerine Altay kökeni arayan İskandinav topluluklarının tezlerini desteklemek ve ortak çalışmalar yapmak, kaybolmuş veya unutulmuş Türk topluluklarının ve kùltürlerinin yeniden canlandırılması için olağanüstü bir fırsat sağlayacaktır.

Teşekkür: Bu makalenin hazırlanmasına vesile olan ve çalışma esnasında her türlü desteği gösteren Sayın Prof. Dr. Durmuş ARIK'a en özge teşekkürlerimi sunarım.

Kaynakça | References

- Äikäs, Tiina - Salmi, Anna-Kaisa. "North/South Encounters at Sámi Sacred Sites in Northern Finland". *Historical Archaeology* 49/3 (2015), 90-109.
- Andersen, Thomas vd. "Survey of Living Conditions in the Arctic: Inuit, Saami and the Indigenous Peoples of Chukotka (SLICA)". *Arctic* 55/3 (2002), 310-315.
- Andreassen, Bengt-Ove. "Doctoral theses on Laestadius and the Laestadian movement 1937–2018". *Approaching Religion* 10/1 (24 Mayıs 2020). <https://doi.org/10.30664/ar.86819>
- Arık, Durmuş. *Hiristiyanlaştırılan Türkler (Çuvaşlar)*. Ankara: Aziz Andaç, 1. basım., 2005.
- Arık, Durmuş. "Kitab-ı Mukaddes Çeviri Enstitüsü ve Faaliyetleri". *Dinler Tarihi Yazıları -Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu'na Armağan-*. ed. Durmuş Arık vd. Ankara: Berikan Yayınevi, 2023.
- Beach, Hugh. "The Saami of Lapland". *Polar Peoples: Self-determination & Development*. ed. Minority Rights Group. Minority rights publications. London: Minority Rights Publications, 1994.
- Bereczki, Andras. "The Sami - A Historical Overview". *The Finno-Ugric World*. ed. György Nanovfszky - Antal Bartha. Budapest: Teleki László Foundation, 2004.
- Clarke, E.D. *Travels in Various Countries of Scandinavia; Including Denmark, Sweden, Norway, Lapland, and Finland*. In Three Volumes Cilt. London, 1838.
- Cocq, Coppélie. "Polyphony in Sámi Narratives". *Journal of Folklore Research* 45/2 (2008), 193-228.
- Erkal, Mehmet Mustafa. "Saha (Yakut) Türklerinin Geleneksel İnanışlarında Şamanlar/Kamalar". *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi* 3/5 (25 Aralık 2023), 331-356. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10417310>
- Fitzmaurice, Malgosia. "The New Developments Regarding the Saami Peoples of the North". *International Journal on Minority and Group Rights* 16/1 (2009), 67-156.
- Gjessing, Gutorm. *Changing Lapps: A Study in Culture Relations in Northernmost Norway*. London New York: Routledge, First issued in paperback., 2021.
- Harva, Uno. *Altay Panteonu: Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar*. çev. Ömer Suveren. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 1. Baskı, 2014., 2015.
- Heide, Eldar. "More Inroads to Pre-Christian Notions, after All? The Potential of Late Evidence". *Á Austrvega Saga and East Scandinavia*. ed. Agneta Ney vd. Uppsala: Gävle University Press, 2009. <https://eldar-heide.net/onewebmedia/PDFer/Kultur-%20og%20religionshistorie/Heide%202009,%20More%20inroads%20to%20pre-Christian%20notions,%20after%20all,%20m.%20all%20litteratur.pdf>
- Heide, Eldar. "Old Icelandic and Sami Ancestor Mountains: A Comparison". *Religions around the Arctic*. ed. Håkan Rydving - Konsta Kaikkonen. 31-76. Source Criticism and Comparisons. Stockholm University Press, 2022. <https://www.jstor.org/stable/j.ctv2g591r6.8>
- Heide, Eldar. "Spinning Seiðr". *Old Norse Religion in Long-Term Perspectives*. ed. Anders Andrén vd. 416. *Vägar till Midgård* 8. Lund: Nordic Academic Press, 2006.

- Jones-Bamman, Richard. "From 'I'm a Lapp' to 'I Am Saami': Popular Music and Changing Images of Indigenous Ethnicity in Scandinavia". *Journal of Intercultural Studies* 22/2 (Ağustos 2001), 189-210. <https://doi.org/10.1080/07256860120069602>
- Kaikkonen, Konsta. "Jacob Fellman's Introduction to Saami Indigenous Religion: A Source Critical Dilemma". *Religions around the Arctic*. ed. Konsta Kaikkonen - Håkan Rydving. 161-204. Source Criticism and Comparisons. Stockholm University Press, 2022. <https://www.jstor.org/stable/j.ctv2g591r6.12>
- Kerezsi, Ágnes. "The Sami". *The Finno-Ugric World*. ed. György Nanovfszky - Antal Bartha. Budapest: Teleki László Foundation, 2004.
- Laufer, Berthold. "The Reindeer Once More". *American Anthropologist* 22/2 (1920), 192-197.
- Lundman, Bertil. "On the Origin of the Lapps: Physico-anthropological Observations". *Ethnos* 11/1-2 (Ocak 1946), 71-88. <https://doi.org/10.1080/00141844.1946.9980651>
- Mörner, Magnus. "The Colonization of Norrland by Settlers during the Nineteenth Century in a Broader Perspective". *Scandinavian Journal of History* 7/1-4 (Ocak 1982), 315-337. <https://doi.org/10.1080/03468758208579011>
- Nagy, Emilia. "The Sami Language". *The Finno-Ugric World*. ed. György Nanovfszky - Antal Bartha. Budapest: Teleki László Foundation, 2004.
- Øverland, Indra - Berg-Nordlie, Mikkel. *Bridging divides: ethno-political leadership among the Russian Sámi*. New York: Berghahn Books, 2012.
- Rahikainen, Marjatta. "The Last Travellers—Gypsies and Lapps on the Way to Modern Society". *The European Legacy* 4/3 (Haziran 1999), 50-61. <https://doi.org/10.1080/10848779908579971>
- Şternberg, L. Ya. *Pervobitnaya religiya V svete etnografii*. Leningrad: İzdatelstvo İnitututa Narodov Severa Tsik SSSR, 1936.
- Tacitus, Cornelius. *Germania halklarının kökeni ve yerleşim yeri = De origine et situ Germanorum*. çev. Mine Hatapkapulu. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006.
- Vorren, Ørnulv. "The Modern Lapps". *Archives of Environmental Health: An International Journal* 18/1 (Ocak 1969), 115-121. <https://doi.org/10.1080/00039896.1969.10665377>
- Wang, Solveig Marie. *Decolonising Medieval Fennoscandia: An Interdisciplinary Study of Norse-Saami Relations in the Medieval Period*. Berlin Boston: De Gruyter, 2023